เอกสารวิชาการส่วนบุคคล
(Individual Study)

รัฐธรรมนูญกับหลักประชาธิปไตย

จัดทำโดย พลตำรวจโท วิสนุ ปราสาททองโอสถ
รหัส ๕๙๐๔๓๔

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรม
หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๔
วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ
สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

ลิขสิทธิ์ของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญกับหลักประชาธิปไตย

พลตำรวจโท วิสนุ ปราสาททองโอสถ[1]

บทคัดย่อ

นับตั้งแต่ประเทศไทย ได้มีการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงพระราชอำนาจสูงสุดแต่เพียงพระองค์เดียว มาเป็นระบอบประชาธิปไตยโดยมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงจำกัดพระราชอำนาจของพระองค์เองโดยการพระราชทานรัฐธรรมนูญ ซึ่งในอดีตรัฐธรรมนูญทุกฉบับไม่ว่าจะเป็นฉบับถาวรหรือชั่วคราว พระมหากษัตริย์จะเป็นผู้พระราชทานให้ อีกทั้งยังทรงใช้พระราชอำนาจภายใต้รัฐธรรมนูญและพระราชทานพระราชอำนาจสูงสุดไปสู่ปวงชนชาวไทย ซึ่งรัฐธรรมนูญแทบทุกฉบับบัญญัติว่า “อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนชาวไทย พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นประมุขทรงใช้อำนาจนั้นทางรัฐสภา คณะรัฐมนตรี และศาล ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้” แสดงให้เห็นว่าตามกฎหมาย อำนาจอธิปไตยซึ่งเป็นอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศชาติอยู่ที่พระมหากษัตริย์และประชาชน โดยพระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจผ่านฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการ ซึ่งแต่ละฝ่ายจะเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการตามรัฐธรรมนูญด้วย

คำสำคัญ รัฐธรรมนูญ ประชาธิปไตย

---

[1] ผู้บัญชาการสำนักงานกำลังพล สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

บทนำ

รัฐธรรมนูญ (Constitution) เป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ บทบัญญัติใดของกฎหมาย กฎ หรือข้อบังคับขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญนี้ บทบัญญัติเป็นอันใช้บังคับมิได้ ถ้ามองว่าเป็นกฎหมาย รัฐธรรมนูญก็เป็นกฎหมายที่กำหนดโครงสร้าง กลไก พื้นฐานของประเทศและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ ของประชาชนซึ่งเป็นหัวใจของการปกครอง รัฐธรรมนูญก็เป็นกฎหมายแม่บทของกฎหมายทั้งปวง จึง มีผู้คิดว่ามีฐานะเป็นกฎหมายสูงสุด ความสูงสุดของรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดเพราะ บทบัญญัติ อื่นใดในระบบกฎหมาย จะขัดแย้งหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญมิได้ และการแก้ไขเพิ่มเติมกระทำได้โดยยาก โดยวิธีการพิเศษยิ่งกว่าการแก้ไขกฎหมายอื่น

ความหมายของรัฐธรรมนูญ

นักวิชาการทางด้านนิติศาสตร์และรัฐศาสตร์ ได้ให้ความหมายของรัฐธรรมนูญแตกต่างกัน เช่น

หมายถึง บรรดากฎ ข้อบังคับ ซึ่งแบ่งสรรอำนาจต่าง ๆ ของรัฐบาล โดยจะกำหนดว่า องค์การของรัฐจะใช้อำนาจ (Power) เหล่านั้นได้อย่างไร อันเป็นการกำหนดสิทธิอำนาจ (Authority) ของรัฐบาลต่อประชาชน[2]

หมายถึง กฎข้อบังคับขั้นพื้นฐานอันหมายถึงทั้งในรูปแบบที่เป็นลายลักษณ์อักษร และที่ไม่ได้ อยู่ในรูปแบบลายลักษณ์อักษร ซึ่งรวมถึงข้อบังคับที่เป็นกฎหมาย (Legal) ทั่วไปและข้อบังคับอื่นใดที่ พิเศษนอกเหนือไปจากกฎหมาย (Extra-Legal) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ในการบริหารประเทศ [3]

หมายถึง กฎหมายที่กำหนดระเบียบแห่งอำนาจสูงสุดในฐานะความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจต่อกัน และกัน[4]

หมายถึง กฎหมายสูงสุดที่ใช้ในการปกครองประเทศ หรือถ้าจะกล่าวให้ชัดเจนลงไปอีกก็ หมายถึงกฎหมายสูงสุดที่วางหลักเกณฑ์แนวทางเกี่ยวกับการปกครองบริหารประเทศ รวมทั้งขอบเขต วิธีการควบคุมและช่วงระยะเวลาในการเข้าไปมีอำนาจในการปกครองบริหารประเทศดังกล่าวแล้วด้วย[5]

---

[2] Huzar and Stevenson,T.H. (๑๙๕๑) **Poltical Science**,(Ames,lowa : Littfield, Adams.

[3] Renny,Austin,(๑๙๖๒) The Governing of men, New York ,Holt,Renehart and Winston, pp.๗๗

[4] หยุด แสงอุทัย,(๒๕๑๘) **คำบรรยายความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป**, กรุงเทพฯ ,มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, หน้า ๑๗๕.

[5] โกสินทร์ วงศ์สุรวัฒน์,(๒๕๒๖) **รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง**, กรุงเทพฯ,เจริญรัฐการพิมพ์ ,หน้า ๑.

หมายถึง กฎหมายที่กำหนดโครงสร้างกลไกพื้นฐานในการปกครองประเทศ และรับรองคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ดังนั้น รัฐธรรมนูญจึงเป็นกฎหมายที่วางระเบียบการปกครองของรัฐทั้งหมด [6]

โดยสรุป รัฐธรรมนูญหมายถึงกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศ โดยจะกำหนดรูปแบบหลักการ และวิธีการดำเนินการปกครอง รวมทั้งสิทธิหน้าที่ที่รัฐมีต่อประชาชนและประชาชนมีต่อรัฐ[7]

ลักษณะพิเศษของรัฐธรรมนูญ

อาจจำแนกลักษณะพิเศษได้ ๔ ประการ คือ

๑. เป็นกฎหมายสูงสุดเหนือกฎหมายทั้งปวง

๒. เป็นกฎหมายที่กำหนดหลักการและวิธีการในการปกครองประเทศ ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจต่าง ๆ ทั้งอำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ

๓. เป็นกฎหมายที่กำหนดหลักประกันเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของประชาชน

๔. เป็นกฎหมายหลัก ทำให้การใช้บังคับกฎหมาย หรือการเปลี่ยนแปลงแก้ไข รวมถึงการตีความมีลักษณะแตกต่างไปจากกฎหมายทั่วไป

เหตุผลที่ถือว่ารัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุด

๑. เป็นสัญญาประชาคมที่สมาชิกในสังคมทุกคนร่วมตกลงสร้างขึ้นมาเป็นกฎเกณฑ์ ในการปกครองสังคมนั้น ๆ รัฐธรรมนูญจึงต้องอยู่เหนือทุกส่วนของสังคม ทุกฝ่ายต้องเคารพและปฏิบัติตาม

๒. กระบวนการในการจัดทำรัฐธรรมนูญ ต่างไปจากกฎหมายทั่วไปที่ตราโดยรัฐสภา การจัดทำรัฐธรรมนูญจะมีกระบวนการพิเศษ เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วม ไม่ทางตรงก็ทางอ้อม เช่นประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในการร่างรัฐธรรมนูญ หรือมีส่วนลงประชามติให้ความยินยอม ดังนั้นรัฐธรรมนูญฉบับเก่า ๆ ของไทยที่เขียนโดยคณะบุคคลเพียงไม่กี่คนจึงขาดความชอบธรรมและไม่ได้รับการยอมรับ

๓. รัฐธรรมนูญจัดตั้งองค์กรทางการเมืองขึ้น และจัดแบ่งการใช้อำนาจอธิปไตย อีกทั้งยังรับรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคล กำหนดขอบเขตในการจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลดังมี

---

[6] มานิตย์ จุมปา, (๒๕๔๖) **คู่มือการศึกษาวิชากฎหมายปกครอง**,กรุงเทพฯ,วิญญูชน, หน้า๕๕.

[7] จักร พันธุ์ชูเพชร, (๒๕๕๑) **การเมืองการปกครองไทยจากยุคสุโขทัยสู่สมัยทักษิณ,**ปทุมธานี,มายด์ พับลิชชิ่ง,หน้า ๓๓๑.

คำกล่าวว่า สังคมใดไม่มีการประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชน และไม่มีการแบ่งแยกการใช้อำนาจอธิปไตย สังคมนั้นไม่มีรัฐธรรมนูญเนื่องจากฐานะของความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ เป็นผลให้กฎหมายอื่นไม่สามารถบัญญัติให้ขัดแย้งกับรัฐธรรมนูญได้ ทำให้ต้องมีระบบควบคุมมิให้กฎหมายใด ๆ มาขัดกับรัฐธรรมนูญได้จึงต้องมีการตรวจสอบโดยองค์กรที่เรียกว่า ศาลรัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดที่ใช้ในการปกครองประเทศ ซึ่งได้วางหลักเกณฑ์การปกครองและโครงสร้างในการจัดตั้งองค์กรของรัฐ และยังมีการกำหนดสิทธิหน้าที่ของประชาชนไว้อย่างชัดเจน ซึ่งกฎหมายใดๆ หากมีข้อความขัดแย้งต่อรัฐธรรมนูญจึงไม่อาจบังคับใช้ได้

ประเภทของรัฐธรรมนูญ

แบ่งได้เป็น ๒ ประเภท ได้แก่

๑.รัฐธรรมนูญที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร (Unwritten Constitution)

เป็นรัฐธรรมนูญที่ไม่มีการเขียนเป็นลายลักษณ์อักษรอย่างชัดเจน โดยมีรัฐธรรมนูญของอังกฤษเป็นแม่แบบ เกิดขึ้นก่อนรัฐธรรมนูญที่เป็นลายลักษณ์อักษร มีที่มาจาก ๔ แหล่งได้แก่

(๑) กฎหมายที่ตราขึ้นโดยสภา (State Law) หากกฎหมายนั้นมีความเกี่ยวข้องกับการจัดระเบียบอำนาจทางการเมืองการปกครอง ถือว่ากฎหมายนั้นเป็นส่วนประกอบหนึ่งของรัฐธรรมนูญ

(๒) คำพิพากษาของศาลยุติธรรม (Case Law) โดยเฉพาะเรื่องการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชน คำพิพากษาของศาลยุติธรรม โดยมาจากข้อบังคับ (Common Law) ที่มีคำพิพากษา กับการตีความทางกฎหมาย

(๓) จารีตประเพณี (Custom) อันเป็นลักษณะประจำชาติของอังกฤษที่ยึดถือขนบธรรมเนียมประเพณีอย่างเคร่งครัด

(๔) ธรรมเนียมปฏิบัติทางรัฐธรรมนูญ (Convention of the Constitution) ได้แก่การปฏิบัติทางการเมืองที่มิได้มีที่มาจากสภาหรือศาล แต่เกิดจากการปฏิบัติซ้ำกันมาเป็นเวลายาวนานจนกลายเป็นธรรมเนียมปฏิบัติที่ผู้ปกครองไม่อาจละเมิดได้

รัฐธรรมนูญที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร มีข้อดีคือสามารถปรับเปลี่ยนเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม แต่ก็มีข้อเสียได้แก่หากผู้ปกครองกลุ่มใด ตรากฎหมายใหม่เพื่อลบล้างกฎหมายเดิม ก็จะมีผลถึงการเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญเดิมทันที แต่เหตุการณ์เช่นว่านี้ไม่ได้เกิดขึ้นกับประเทศอังกฤษ เนื่องจากเป็นประเทศที่มีพลเมืองที่ยึดถือวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีโดยเคร่งครัด

๒.รัฐธรรมนูญที่เป็นลายลักษณ์อักษร (Written Constitution)

เป็นรัฐธรรมนูญที่มีการเขียนไว้เป็นลายลักษณ์อักษรในเอกสารอย่างชัดเจน เกิดขึ้นครั้งแรกในประเทศสหรัฐอเมริกา ปัจจุบันประเทศต่าง ๆ ส่วนใหญ่ก็จะใช้รัฐธรรมนูญประเภทนี้ เพราะมีความชัดเจนในบทบัญญัติและสามารถอ้างอิงได้

ข้อดีของรัฐธรรมนูญที่เป็นลายลักษณ์อักษร คือจะสามารถอ้างอิงถึงบทบัญญัติได้อย่างชัดเจนและมีความเป็นเสถียรภาพ เนื่องจากรัฐธรรมนูญที่เป็นลายลักษณ์อักษรนั้นจะเปลี่ยนแปลง แก้ไข หรือยกเลิกได้ยาก แต่อาจเป็นปัญหาหากต้องการเปลี่ยนแปลง เนื่องจากจะต้องมีขั้นตอนและกรบวนการแก้ไขที่ยุ่งยากซับซ้อน

ความหมายของหลักประชาธิปไตย

ประชาธิปไตย (Democracy) หมายถึง การปกครองโดยผู้ถูกปกครอง หรือการปกครองโดยประชาชน ซึ่งภาษาไทย คำว่าประชาธิปไตย มาจากคำว่า “ประชา” หมายถึง ประชาชนพลเมือง กับคำว่า “อธิปไตย” หมายถึง อำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ และเมื่อรวมกันแล้ว ก็จะหมายถึงระบอบการปกครองที่อำนาจสูงสุดเป็นของประชาชน

ประชาธิปไตย มีรากศัพท์มาจากคำว่า ประชา+อธิปไตย คือประชาชนมีอำนาจสูงสุด อีกทั้งประชาชนมีสิทธิเสรีภาพในด้านต่าง เช่น การแสดงความคิดเห็นในการชุมนุม ในทรัพย์สิน ในการเลือกอาชีพ หรือการนับถือศาสนา เป็นต้น ซึ่งในขอบเขตของกฎหมาย ภายใต้ระบอบประชาธิปไตยประชาชนจะมีสิทธิเสรีภาพในด้านต่าง ๆ ภายใต้บทบัญญัติแห่งกฎหมาย

การปกครองในระบอบประชาธิปไตยนั้น จะเป็นระบอบการปกครองตนเองของประชาชน ตรงกันข้ามกับระบอบอำนาจนิยม (เช่น ระบอบราชาธิปไตย, ระบอบเผด็จการทหาร, ระบอบอำมาตยาธิปไตย) ซึ่งเป็นระบอบปกครองโดยคนเดียว หรือโดยคนกลุ่มน้อย ผู้มีอำนาจมากกว่าประชาชนทั่วไป (เรียกว่า พวกอภิสิทธิชน) ซึ่งระบอบประชาธิปไตย เป็นระบอบที่จะสร้างความมีประสิทธิภาพ (ในการแก้ปัญหาและพัฒนาประเทศ) และความเป็นธรรมได้มากกว่าระบอบอำนาจนิยม

ระบอบการปกครองใดที่อำนาจสูงสุดไม่ได้เป็นของประชาชน ระบอบนั้นย่อมไม่เป็นประชาธิปไตย ดังนั้น อำนาจสูงสุดของประชาชนจึงเป็นหลักเกณฑ์ที่จะแยกการปกครองระบอบประชาธิปไตยออกจากระบบอื่นๆ ดังนั้น ประชาชนจึงมีเสรีภาพ และมีส่วนร่วมในอำนาจอย่างเท่าเทียมกัน

เสรีภาพ หมายถึง ความสามารถของบุคคลที่จะกระทำหรืองดเว้นกระทำสิ่งใดก็ได้ตามที่กฎหมายกำหนด และกฎหมายนั้นจะต้องออกโดยความเห็นชอบจากประชาชนด้วยไม่ว่าจะโดยตรงหรือโดยอ้อมก็ตาม

หลักการสำคัญของประชาธิปไตย

หลักการสำคัญของประชาธิปไตยอาจจำแนกได้เป็น ๔ หลักสำคัญ[8] ได้แก่

๑. หลักอำนาจอธิปไตยของปวงชน

ประชาธิปไตยนับเป็นอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ หรืออำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชนร่วมกัน และประชาชนจะเป็นเจ้าของอำนาจเป็นผู้ร่วมกันใช้ไม่ว่าจะโดยตรงหรือโดยอ้อม

๒. หลักเสรีภาพ

หลักการว่าด้วยสิทธิเสรีภาพ เป็นหลักการที่สำคัญมากอย่างหนึ่งของประชาธิปไตย คือ สิทธิ (Right) เสรีภาพ (Liberty) และอิสรภาพ (Freedom)

สิทธิ หมายถึง ประโยชน์ที่กฎหมายรับรองและคุ้มครองให้

เสรีภาพ หมายถึง โอกาสที่จะเลือกทำหรือไม่ทำระหว่างการเลือกหลายทางตามปรารถนาของตน โดยปราศจากข้อบังคับหรือข้อจำกัด จะจำกัดได้ก็แต่โดยกฎหมายเท่านั้น

อิสรภาพ หมายถึง การทำหรืองดเว้นที่จะทำสิ่งใดๆ ก็ได้ที่ไม่ละเมิดผู้อื่น

เสรีภาพในระบอบประชาธิปไตย หมายถึง ความสามารถของคนที่จะกระทำหรืองดเว้นกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งภายในขอบเขตข้อกำหนดของกฎหมาย เสรีภาพในระบอบประชาธิปไตยจึงไม่ใช่การทำอะไรก็ได้ตามใจตนเอง เนื่องจากการทำตามใจตนเองโดยไม่คำนึงถึงจิตใจคนอื่น ๆ นั้นเป็นลักษณะของเผด็จการ

๓. หลักความเสมอภาค

ความเสมอภาคในระบอบประชาธิปไตย หมายความว่าการที่ราษฎรทุกคนในประเทศมีความเสมอภาคหรือความเท่าเทียมกัน พื้นฐานในเรื่องสำคัญ ๆ ที่เป็นไปได้ในฐานะที่เป็นมนุษย์ปุถุชน อันจะทำให้ทุกคนมีศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์และก่อให้เกิดความยุติธรรมในสังคม

๔. หลักภราดรภาพ

ในการปกครองตนเองร่วมกันของประชาชนนั้น เมื่อคนในสังคมมีโอกาสและเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของสังคม ย่อมทำได้อย่างสันติและหาข้อยุติที่เหมาะสมเป็นยอมรับกัน และมีความเคารพ

---

[8] www.parliament.go.th, สืบค้นเมื่อ ๒๓ มิถุนายน ๒๕๕๙

ซึ่งกันและกัน รวมทั้งมีความรักและปรารถนาดีต่อกันเปรียบดั่งญาติพี่น้อง หลักการภราดรภาพและหลักเหตุผลจึงมีความสำคัญขั้นพื้นฐานของการสร้างและพัฒนาประชาธิปไตย

รูปแบบของการปกครองระบอบประชาธิปไตย

ในประเทศที่มีการปกครองระบอบประชาธิปไตย ไม่ได้มีรูปแบบการปกครองเหมือนๆ กันทั้งหมด นักวิชาการได้พยายามเสนอหลักเกณฑ์ต่างๆ ที่อาจใช้แบ่งรูปแบบการปกครองของประเทศประชาธิปไตยมากมายด้วยกัน สรุปได้เป็น ๒ หลักเกณฑ์ ดังนี้

๑.หลักประมุขของประเทศ

แบ่งรูปแบบประชาธิปไตยได้ ๒ ลักษณะคือ

๑.๑ มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข พระมหากษัตริย์จะทรงใช้อำนาจอธิปไตย ซึ่งเป็นของปวงชน โดยใช้องค์กรแยกกันเป็น ๓ ทางคือทรงใช้อำนาจนิติบัญญัติโดยผ่านทางรัฐสภา อำนาจบริหารโดยผ่านทางคณะรัฐมนตรี และอำนาจตุลาการโดยผ่านทางศาล ส่วนองค์พระมหากษัตริย์จะทรงเป็นกลางในทางการเมือง

๑.๒ มีประธานาธิบดีเป็นประมุข ผู้อำรงตำแหน่งประธานาธิบดีมาจากการเลือกตั้งของประชาชน ทำหน้าที่เป็นประมุขของรัฐเพียงหน้าที่เดียว

๒.หลักการรวมและการแยกอำนาจ

แบ่งออกเป็น ๓ ลักษณะ

๒.๑ แบบรัฐสภา ระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภา ได้แก่ การมีเฉพาะผู้แทนราษฎรเพียงสภาเดียวหรืออาจมี ๒ สภาก็ได้ มีทั้งสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งตัวแทนหรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ประชาชนเป็นผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ซึ่งมาจากการเลือกตั้ง และวุฒิสภาซึ่งเป็นสภาของผู้ทรงคุณวุฒิ ส่วนมากสมาชิกได้มาจากการแต่งตั้ง แต่สมาชิกวุฒิสภาในบางประเทศก็มาจากการเลือกตั้ง ชื่อสภาอาจเรียกต่างกันได้ เช่น ในอังกฤษเรียกสภาผู้แทนราษฎรว่า สภาล่างและวุฒิสภาว่าสภาสูงหรือสภาขุนนาง แต่โดยหลักการสภาทั้งสองต้องประชุมร่วมกันรวมกันเป็น รัฐสภา ผู้ใช้อำนาจนิติบัญญัติและอำนายบริหาร คือมีอำนาจในการออกกฎหมายเพื่อใช้ปกครองประเทศ และมีอำนาจบริหารในการให้ความเห็นชอบหรือจัดตั้งรัฐบาล และควบคุมการบริหารของรัฐบาลด้วย คือ รัฐบาลบริหารด้วยความไว้วางใจของรัฐสภา ในทางปฏิบัติถือกันเป็นหลักเกณฑ์ว่า สมาชิกสภากลุ่มหรือพรรคการเองที่มีเสียงข้างมากสนับสนุนจะได้สิทธิในการจัดตั้งรัฐบาล เพื่อทำหน้าที่บริหารบ้านเมือง แต่รัฐบาลจะต้องอยู่ในความควบคุมของสมาชิกรัฐสภา ลักษณะดังกล่าวนี้ รัฐสภาและรัฐบาลต่างทำ

หน้าที่ของตน แต่รัฐสภาควบคุมรัฐบาลด้วยกระบวนการตามรัฐธรรมนูญ และอาจลงมติไม่ไว้วางใจเพื่อให้รัฐบาลลาออกได้ ส่วนรัฐบาลก็อาจยุบสภาได้ ทำให้เกิดความสมดุลแห่งอำนาจ

๒.๒ แบบประธานาธิบดี ระบอบประชาธิปไตยแบบประธานาธิบดีมีลักษณะคล้ายคลึงกับแบบรัฐสภา การมีรัฐสภาเหมือนกัน แต่มีลักษณะที่แตกต่างกัน คือ การมีประธานาธิบดีเป็นผู้ใช้อำนาจบริหาร โดยประธานาธิบดีมีสิทธิและหน้าที่ในการจะแต่งตั้งคณะรัฐมนตรีขึ้นมาชุดหนึ่ง เพื่อบริหารประเทศและรับผิดชอบร่วมกัน ส่วนอำนาจนิติบัญญัตินั้นก็ยังคงตกอยู่ที่รัฐสภา การปกครองระบอบประชาธิปไตยแบบประธานาธิบดีนี้ ทั้งประธานาธิบดีและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรต่างก็ได้รับเลือกจากประชาชนทั้งสองฝ่าย จึงต้องรับผิดชอบโดยตรงต่อประชาชน ส่วนอำนาจตุลาการยังคงเป็นอิสระ ฉะนั้นอำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ ต่างก็เป็นอิสระและแยกกันสถาบันผู้ใช้อำนาจทั้งสามจะเป็นตัวที่คอยยับยั้งและถ่วงดุลกันและกันไม่ให้ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดใช้อำนาจเกินขอบเขตเช่นการปกครองของสหรัฐอเมริกาเป็นต้น

๒.๓ แบบกึ่งรัฐสภากึ่งประธานาธิบดี ระบอบประชาธิปไตยแบบนี้ประธานาธิบดีเป็นทั้งประมุขของรัฐและบริหารราชการแผ่นดินร่วมกับนายรัฐมนตรี ในด้านการบริหารนั้นนายกรัฐมนตรีเป็นผู้ลงนามประกาศใช้กฎหมาย และคณะรัฐมนตรีก็ยังคงเป็นผู้ใช้อำนาจบริหาร แต่ต้องรับผิดชอบต่อรัฐสภา ส่วนรัฐสภาเองก็ยังคงทำหน้าที่สำคัญ คือ ออกกฎหมายและควบคุมการบริหารราชการแผ่นดิน ประธานาธิบดีในระบอบประชาธิปไตย แบบนี้เป็นผู้กำหนดนโยบายต่างประเทศและการเมืองโดยทั่วๆ ไปทั้งยังทำหน้าที่อนุญาโตตุลาการ ระหว่างรัฐสภากับคณะรัฐมนตรี นอกจากนี้ยังมีอำนาจยุบสภาได้ด้วย

ประเภทของระบอบประชาธิปไตย

แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท

๑. ประชาธิปไตยโดยทางตรง

เป็นรูปแบบการปกครองที่ให้ประชาชนทั้งประเทศ เป็นผู้ใช้อำนาจในการปกครองโดยตรงด้วยการประชุมร่วมกัน พิจารณา ตัดสินปัญหาร่วมกันในที่ประชุมโดยตรง และจะเป็นผู้เลือกตั้งเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานของรัฐโดยตรง เราจะเห็นว่าประชาธิปไตยประเภทนี้จะใช้ได้ในเชิงปฏิบัติจริงๆ ก็แต่เฉพาะในสังคมเล็กๆ หรือประเทศเล็กๆ ที่มีสมาชิกจำนวนน้อย ซึ่งแต่ละคนมีโอกาสอภิปรายวิพากษ์วิจารณ์ และพิจารณาปัญหาต่างๆ อย่างละเอียดและมีเหตุผล แต่ถ้านำเอาประชาธิปไตยประเภทนี้มาใช้กับสังคมขนาดใหญ่ที่มีสมาชิกจำนวนมากแล้วจะเป็นอุปสรรค เนื่องจากความไม่พร้อม

เพรียงกัน และการที่จะหาสถานที่ประชุมขนาดใหญ่ เพื่อจะให้ประชาชนทั้งประเทศมาประชุมในที่เดียวกันย่อมเป็นไปได้ยากยิ่ง

๒. ประชาธิปไตยโดยทางอ้อม

เป็นประชาธิปไตยอีกประเภทหนึ่งซึ่งเป็นผลเนื่องมาจากประเทศต่างๆ ของโลกได้ขยายตัวออกไปมาก ประชาชนพลเมืองเพิ่มขึ้นปัญหาต่างๆเกิดขึ้นมามาก ฉะนั้นโอกาสที่ประชาชนทั้งประเทศจะมานั่งปรึกษาหารือกัน เพื่อแก้ปัญหากันแบบประชาธิปไตยโดยทางตรงย่อมเป็นไปไม่ได้ เพื่อแก้ไขอุปสรรคนี้แทนที่ประชาชนทุกคนจะต้องมาประชุมร่วมกันเพื่อพิจารณาตัดสินปัญหาใด ก็จะให้ประชาชนได้มีโอกาสเลือกตัวแทนหรือที่รู้จักในนาม สมาชิกรัฐสภา เข้าไปสู่ที่ประชุมแทน ส่วนลักษณะและวิธีการเลือกสมาชิกรัฐสภาของประชาชนในแต่ละประเทศจะแตกต่างกัน [9]

องค์ประกอบของประชาธิปไตย

๑. มีการเลือกตั้งผู้แทนที่เป็นอิสระและมีความยุติธรรม โดยปราศจากการก้าวก่ายจากเจ้าหน้าที่ของรัฐและการใช้อำนาจอิทธิพลระบอบอุปถัมภ์

๒. มีระบบการตรวจสอบถ่วงดุลอำนาจที่ดี โดยประชาชนสามารถตรวจสอบถ่วงดุลฝ่ายบริหารได้ และต่างฝ่ายต่างตรวจสอบซึ่งกันและกัน รวมทั้งภาคประชาชนสามารถถอดถอนผู้แทนที่มีพฤติกรรมไม่ชอบธรรมได้

๓. มีการบริหารบ้านเมืองที่โปร่งใส และเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ปราศจากผลประโยชน์ทับซ้อน การเล่นพรรคพวก หาประโยชน์ส่วนตัว

๔. มีรัฐธรรมนูญและกฎหมายเพื่อเป็นกฎกติกาในการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม

๕. องค์กรประชาชนมิสิทธิเสรีภาพและมีจิตสำนึกความเป็นพลเมืองที่ดี โดยประชาชนสามารถแสดงความเห็น หรือประชาพิจารณ์ และลงประชามติว่า ประชาชนจะรับหรือไม่ในเรื่องสำคัญๆ

๕. มีการกระจายการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม สู่ประชาชน ทำให้เกิดประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจและสังคม และการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมที่มั่นคง สม่ำเสมอ

---

[9] www.ect.go.th สืบค้นเมื่อ ๒๕ มิถุนายน ๒๕๕๘

เงื่อนไขที่จะทำให้เกิดระบอบประชาธิปไตย

แม้ว่าประเทศไทยจะมีการแนวทางในการปกครองระบอบประชาธิปไตยมาช้านาน แต่การที่จะทำให้เกิดเสถียรภาพคือ

๑.รัฐจะต้องมีความชอบธรรมทั้งเชิงภูมิศาสตร์และรัฐธรรมนูญ คือประชาชนจะต้องยอมรับพรมแดนและระบบที่รัฐกำหนด สิ่งจะทำให้ไม่เกิดปัญหาความรุนแรงภายในประเทศ เช่น การปฏิวัติหรือการแบ่งแยกดินแดน

๒.ไม่เกิดการคุกคามต่ออิทธิพลและอำนาจของรัฐ

๓.ประชาชนยอมรับในการปกครองและมีความสมานฉันท์ และปฏิบัติตามหลักกฎหมายอย่างเคร่งครัด

การปกครองระบอบประชาธิปไตยโดยมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เป็นหลักการปกครองของไทยว่า “ประมุข” คือ พระมหากษัตริย์ จะเปลี่ยนเป็นบุคคลอื่นไม่ได้ แต่พระมหากษัตริย์ทรงอยู่ภายใต้ธรรมนูญ ทรงใช้อำนาจอธิปไตยผ่านตัวแทน คือ รัฐสภา คณะรัฐมนตรีและศาล ต่างกับระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ซึ่งเคยใช้ปกครองประเทศไทยก่อน วันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗ พระมหากษัตริย์ทรงมีพระราชอำนาจเด็ดขาดในการปกครองแผ่นดิน ฐานะของพระมหากษัตริย์จึงอยู่เหนือกฎหมาย เพราะทรงเป็นผู้บัญญัติกฎหมาย ทรงเป็นผู้บังคับใช้กฎหมายและวินิจฉัยอรรถคดี เรียกได้ว่าใช้อำนาจอธิปไตยด้วยพระองค์เอง ประชาชนอยู่ในฐานะผู้ปฏิบัติตามพระราชโองการ จะละเมิดฝ่าฝืนมิได้ ตำแหน่งชนชั้นปกครอง (ข้าราชการ) ทั้งหมดพระมหากษัตริย์ก็ทรงเป็นผู้แต่งตั้งและถอดถอนตามพระราชอัธยาศัย

การปกครองในระบอบประชาธิปไตย นับเป็นรูปแบบการปกครองที่ได้รับการยอมรับจากประชาชนไม่ว่าจะเป็นมุมมองหรือทัศนคติ ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย หรือแบบแผนทัศนคติและพฤติกรรมของบุคคลที่มีต่อระบบการเมืองและองค์กรทางการเมือง รวมทั้งความรู้ความเข้าใจทางการเมืองที่ถูกต้อง

ประเทศใดจะเป็นประชาธิปไตย ขึ้นอยู่กับความตื่นตัวและความเข้มแข็งของภาคประชาชนในแต่ละประเทศ หลักการประชาธิปไตยระบอบประชาธิปไตย อยู่บนรากฐานหลักการที่สำคัญ ๕ ประการ คือ

๑. หลักการอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน

ประชาชนสามารถแสดงออกซึ่งการเป็นเจ้าของโดยใช้อำนาจที่มีตามกระบวนการเลือกตั้งอย่างอิสระเพื่อให้ได้มาซึ่งผู้แทนของตน รวมทั้งมีอำนาจในการคัดค้านและถอดถอนผู้แทนที่ มิได้บริหารประเทศในทางที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม

๒. หลักเสรีภาพ

ประชาชนสามารถการกระทำหรืองดเว้นการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่บุคคลต้องการโดยไม่ไปละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น หรือละเมิดต่อความสงบเรียบร้อยของสังคมและความมั่นคงของประเทศชาติ

๓. หลักความเสมอภาค

โดยประชาชนทุกคนสามารถเข้าถึงทรัพยากรและคุณค่าต่างๆของสังคมที่มีอยู่จำกัดอย่างเท่าเทียมกัน โดยไม่ถูกขัดขวางด้วยสาเหตุแห่งความแตกต่างทางชั้นวรรณะทางสังคม ชาติพันธุ์ วัฒนธรรมความเป็นอยู่ หรือฐานะทางเศรษฐกิจ

๔. หลักการปกครองโดยกฎหมายหรือหลักนิติธรรม

โดยให้ความคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนทั้งในเรื่องสิทธิเสรีภาพอย่างเสมอหน้ากัน โดยผู้ปกครองไม่สามารถใช้อำนาจใดๆลิดรอนเพิกถอนสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้ และไม่สามารถใช้อภิสิทธิอยู่เหนือกฎหมาย หรือเหนือกว่าประชาชนคนอื่นๆได้

๕. หลักการเสียงข้างมาก

การตัดสินใจใดๆที่ส่งผลกระทบต่อประชาชน ไม่ว่าจะเป็นการเลือกตั้งผู้แทนของประชาชนเข้าสู่ระบบการเมือง การตัดสินใจของฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร หรือฝ่ายตุลาการ ย่อมต้องถือเอาเสียงข้างมากที่มีต่อเรื่องนั้นๆ เป็นเกณฑ์ในการตัดสินทางเลือก โดยถือว่าเสียงข้างมากเป็นตัวแทนที่สะท้อนความต้องการและข้อเรียกร้องของประชาชนหมู่มาก ทั้งนี้ ต้องควบคู่ไปกับการเคารพและคุ้มครองสิทธิเสียงข้างน้อยด้วย เพื่อเป็นหลักประกันว่า ฝ่ายเสียงข้างมากจะต้องดำเนินการเพื่อประโยชน์ของประชาชนทั้งหมด เพื่อสร้างสังคมที่ประชาชนเสียงข้างน้อย รวมทั้งชนกลุ่มน้อยผู้ด้อยโอกาสต่างๆ สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข โดยไม่มีการเอาเปรียบกันและสร้างความขัดแย้งในสังคมมากเกินไป

บทสรุป

รัฐธรรมนูญนับเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นสำหรับทุกประเทศไม่ว่าจะเป็นการปกครองในระบอบใดก็ตาม เนื่องจากในระบอบการปกครองนั้นจะต้องมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดที่จะแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชน โดยเฉพาะในการปกครองระบอบประชาธิปไตย รัฐธรรมนูญจะจำกัดอำนาจของรัฐไม่ให้มีการลิดรอนสิทธิอำนาจของประชาชนจนเกินไป ซึ่งจะเห็นได้จากรัฐธรรมนูญฉบับที่ผ่านๆมา จะมีข้อบัญญัติว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ซึ่งจะเป็นการคุ้มครองมิให้รัฐเข้ามาละเมิดได้ แต่ในขณะเดียวกันก็มีบทบัญญัติถึงหน้าที่และขอบเขตสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไว้เช่นกัน

ในระบอบประชาธิปไตยนั้น ถึงแม้รัฐบาลจะมีการผลัดเปลี่ยนกันในการทำหน้าที่เข้ามาบริหารประเทศ แต่ก็ยังต้องอยู่ภายใต้กรอบที่รัฐธรรมนูญได้บัญญัติไว้ด้วย ดังนั้น รัฐธรรมนูญจึงเปรียบเสมือนกติกาที่จะใช้ในการปกครองประเทศ อันเป็นหลักประกันว่าจะไม่มีรัฐบาลใดสามารถออกกฎหมายเพื่อลิดรอนสิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้

ดังนั้น รัฐจึงจำเป็นต้องมีรัฐธรรมนูญเพื่อเป็นหลักในการบริหารปกครองประเทศ เนื่องจาก

๑. รัฐธรรมนูญเป็นสิ่งแสดงแหล่งที่มาของอำนาจอธิปไตยและการใช้อำนาจเนื่องจากการได้เป็นประเทศเอกราชจะมีความสมบูรณ์ก็ต่อเมื่อรัฐได้รับอำนาจอธิปไตยทางการเมือง จึงเป็นการแสดงถึงที่มาของอำนาจอธิปไตยและการใช้อำนาจอธิปไตยเป็นสิ่งที่รัฐธรรมนูญได้บัญญัติไว้ชัดเจน เพื่อแสดงความเกี่ยวพันระหว่างรัฐกับประชาชนและขอบเขตของสิทธิหน้าที่ของแต่ละฝ่าย

๒. รัฐธรรมนูญเป็นสิ่งแสดงถึงฐานะของรัฐในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เพราะการมีรัฐธรรมนูญของประเทศตนเองเป็นการแสดงถึงความเป็นเอกราชของรัฐนั้นและยังเป็นที่ยอมรับของรัฐอื่น ดังนั้น จึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่งในเวทีการเมืองระดับโลก เพราะเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงสิทธิอำนาจและความชอบธรรมในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

๓. รัฐธรรมนูญเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงพัฒนาการทางการเมืองของรัฐ อันเป็นสิ่งสำคัญสำหรับรัฐที่มีการเปลี่ยนแปลงจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์สู่ระบอบประชาธิปไตย เพราะการสร้างรัฐธรรมนูญเป็นกติกาหลักในการปกครองประเทศ จึงเป็นสัญลักษณ์แสดงให้เห็นว่ารัฐนั้นมีพัฒนาการทางการเมืองให้มีความทันสมัยมากยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

โกสินทร์ วงศ์สุรวัฒน์,(๒๕๒๖) **รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง**, กรุงเทพฯ,เจริญรัฐการพิมพ์ ,หน้า ๑.

จักร พันธุ์ชูเพชร, (๒๕๕๑) **การเมืองการปกครองไทยจากยุคสุโขทัยสู่สมัยทักษิณ,**ปทุมธานี,มายด์ พับลิชชิ่ง, หน้า ๓๓๑.

นรนิติ เศรษฐบุตร,(๒๕๕๑) **การเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยของไทย**,กรุงเทพฯ, สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.

มานิตย์ จุมปา, (๒๕๔๖) **คู่มือการศึกษาวิชากฎหมายปกครอง**,กรุงเทพฯ,วิญญูชน, หน้า ๕๕.

หยุด แสงอุทัย,(๒๕๑๘) **คำบรรยายความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป**, กรุงเทพฯ , มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, หน้า ๑๗๕.

Huzar and Stevenson,T.H. (1951) **Poltical Science**,(Ames,lowa : Littfield, Adams.

Renny,Austin,(1962) The Governing of men, New York ,Holt,Renehart and Winston, pp.77

สารสนเทศจาก World Wide Web

http://digi.library.tu.ac.th

http://www.ect.go.th

http://www.parliament.go.th

http://www.oaganticorruption.com

https://witayakornclub.wordpress.com